

A MAGYAR DEMOKRÁCIA GAZDASÁGI MEGSZILÁRDULÁSA

Irta: Berei Ando

A felszabadulás után Magyarországon kialakult új demokratikus berendezkedés rendkívül nehéz gazdasági helyzetet örökölt. Horthy fasiszta rendszerének sikerült a mezőgazdaságban megőrizni a nagybirtokos hűbéri rendszert, amely rányomta bélyegét az ország egész életére. A megművelhető földterületnek majdnem fele tizenkétezer nagybirtokos kezében volt. A bevetett földek 15%-a nyolcvannégy nagybirtokos tulajdonát képezte. A magyar fináncctőke ezzel a félhűbéri rendszerrel szervesen összefonódva fejlődött és monopolizálta a gyáripár nagyobb részét (a gyáripari és bányászati részvénytársaságok tőkéjének több mint fele nyolc budapesti nagybank kezében volt). Érthető, hogy a népi demokrácia fejlődését és megszilárdulását csakis a régi gazdasági berendezkedés gyökeres megváltoztatása tette lehetővé.

A háború utolsó szakaszában hadszíntérré vált Magyarország nagy károkat szenvedett. A termelő eszközök jelentős része megsemmisült vagy erősen megsérült. Az alacsony színvonalú termelés a háború előttihez képest szinte mítsem jelentett. Az állami jövedelmek a kiadásoknak csak 20, később csak 10%-át fedezték. Ilyen körülmények között az infláció egyre szélesebb méretűvé vált és azzal a veszéllyel fenyegett, hogy az ország gazdaságilag teljesen szétzülлик.

Az infláció legyőzése és az ország gazdasági újjáépítése az új magyar demokrácia egyik legfontosabb feladata lett és megszilárdulásának alapvető előfeltétele. A demokratikus kormány nagy erőfeszítéseket tett a felmerült nehézségek megoldására és ebben jelentős sikereket ért el.

Még 1945 márciusában, a megjelent kormányrendelet értelmében, Magyarországon végrehajtották az első igazi földreformot, amely a mezőgazdaságban fölszámolta a félhűbéri nagybirtok rendszert. A kormány felosztatta a megművelhető földterület több mint egyharmadát 642 ezer új birtokos (köztük 371 ezer földnélküli földmunkás és napszámos) között átlag 5 hold földet. (egy hold o. 575 ha). Gyökeresen megváltozott a magyar falu gazdasági fölépítése. Eltűnt a félhűbéri nagybirtok és annak uralkodó befolyása, hirtelen megnövekedett a kisparasztbirtokok száma és befolyása. Ez az átalakulás Magyarország egész társadalmi életében változásokat eredményezett. A változások megfosztották a reakciós erőket legfontosabb gazdasági támaszuktól és megteremtették a magyar népi demokrácia erősödésének legfontosabb feltételét.

Az új demokrácia másik nagy gazdasági sikere az 1946 augusztus elsején végrehajtott pénz stabilizálás volt. A Magyar Kommunista Párt által kidolgozott terv alapján, amely az ország saját erőforrásaira, támaszkodik, elsősorban a dolgozók készségére, hogy öntudatosan vállalják az áldozatokat, sikerült a magyar népgazdaságot kimenteni az infláció mély és halálos örvényéből. A stabilizálásnak — amint azt Rákosi Mátyás hangsúlyozta — két feltétele van: »először — a termelés megfelelő színvonala és másodsor — az államháztartás egyensúlya«. A demokratikus kormány a széles néptömegekre támaszkodva biztosította mindkét feltételt. A munkások éhséggel és hideggel küzdve felépítették a lerombolt gyárakat és munkába álltak, a bányászok győztek a »szén-csatá«-ban. A magyar demokrácia hallatlan erőfeszítések árán megvalósította a Kommunista Párt jelszavát a vasúti közlekedés helyreállítását.

sáról. A kommunista miniszter Gerő Ernő irányítása alatt gyors ütemben ujjáépült a vasúti közlekedés, amely kocsiparkjának és egyéb anyagának 80%-át elvesztette. Ily módon, tekintet nélkül a tőkés körök leplezett szabotálására és nyílt ellenséges magatartására, lehetővé vált a szilárd forint megvalósítása és a gazdasági élet egyensúlyának biztosítása. A pénz megszilárdítása megerősítette a fiatal magyar demokrácia tekintélyét és megeremtődött további fejlődésének szilárd gazdasági alapja.

Azonban a földreform és a stabilizálás még nem biztosíthatta, hogy a demokrácia érdeke és akarata a gazdasági élet döntő fontosságú szektoraiban legyűrje a tőkés monopolok befolyását. Ezért a demokratikus kormány a Magyar Kommunista Párt kezdeményezésére megkezdte a gazdasági élet, elsősorban a gyáripár, fontos kulcsállásainak államosítását. 1946 júniusában végbement a bányák és a bányákat ellátó erőművek államosítása; decemberben a nehézipar legfontosabb üzemei kerültek állami vezetésbe. Az erdőipar nagyobb része még a földreform végrehajtása idején állami tulajdonná vált. Végül 1947 novemberében a képviselőház megszavazta a Nemzeti Bank és más nagy bankok magyar tulajdonban levő részvényeinek államosításáról szóló törvényt. Ez az intézkedés az öt legnagyobb hitelintézetet állami tulajdonná változtatta és ezért rendkívüli jelentőségű az egész magyar gazdasági életre. Nemcsak azért, mert az államosított bankok az egész banktőke és betétek kétharmadát tartják kezükben, hanem azért is, mert a nehéz ipari üzemek és kereskedelmi vállalatok jelentős része ezen bankok hatáskörébe tartozik. A nagybankok államosítása folytán a pamutföldolgozó ipar teljesítő képességének 26,5%-a, a trikotázs ipar 32%-a, a papíripár 45%-a, a téglagyárak 35%-a, az élelmiszeripar 45%-a és a gépipar 15%-a került az állam döntő befolyása alá. Ezen kulcsállások államosításával az új magyar demokrácia alapjában megingatta a tőkés monopolok uralmát és megvetette az állami szektor szilárd alapját a népgazdaságban.

Főképp az államosított kulcsállásokra támaszkodva a demokratikus kormány megkezdte a népgazdaság állami szervezését és irányítását, és ezzel lépésről lépésre korlátozta a tőkés közgazdaság törvényeit. 1945 decemberében a kormány megalakította a Legfőbb Gazdasági Tanácsot. Ez a szerv a gazdasági élet különböző ágainak egybehangolását és irányítását szolgálja. 1946-ban a kormány állami ellenőrzés alá állítva a külkereskedelmet, valamint a nyersanyag elosztást és hitelnyújtást, megkezdte azok rendszeres szabályozását. Ez lehetővé tette a hároméves terv előkészítését, amelynek megvalósítása a Kommunista Párt kezdeményezésére 1947 augusztus elsején elkezdődött. Habár a magántőke Magyarországon nagyobb szerepet játszik mint a népi demokrácia más országaiban — kivéve Romániát — a tervgazdálkodás lehetőségessé vált, mert a munkásosztály befolyása az államgépezetre alaposan megnövekedett és az ország gazdasági életének kulcsállásai állami kézbe kerültek.

A hároméves terv célja, hogy az 1946—47-hez viszonyítva a három év folyamán 80%-kal emelje a nép életszínvonalát. Ez az ipari és mezőgazdasági termelés gyors fellendülésével válik elérhetővé. Az ennek végrehajtásához szükséges alapvető építkezések és beruházások 6.585 millió forintira (580 millió dollárra) rúgnak. Az alapvető beruházások több mint 65%-a az állami szektorra esik, 25 a többi társadalmi, közületi vállalatokra és szövetkezetekre. A magángazdaságra csak 9 százalék jut. A hároméves terv szerint az ipari termelés és közlekedés jelentősen túlhaladja a háborúelőtti színvonalat. A mezőgazdasági termelés pedig előéri azt. A terv biztosítja az állami, társadalmi, közületi és szövetkezeti

szektor nagy növekedését, valamint a nép gazdaságban elfoglalt helyzetének megszilárdulását, magántőke állásainak rovására.

A nagytőke és annak képviselői mindig arra törekedtek, és ma is arra törekednek, hogy fékezze a demokratikus erők munkáját a gazdasági élet újjáépítésében. Ebben a ténykedésükben arra hivatkoznak, hogy a tőkés magántulajdon jogainak korlátozása, a gazdasági élet állami szabályozása és irányítása megbénítja a termelést és felborítja a gazdasági élet egyensúlyát. A tények azonban ennek ellenkezőjét mutatják: az ország gazdasági fejlődése a népi demokrácia gazdasági állásainak megszilárdulásával és a nagytőke kiszorításával párhuzamosan fokozódik. A reakciós tudósok és közírók berekedtek annak hangoztatásába, hogy a földreform megingatja és visszafejleszti a magyar mezőgazdaságot, különösen annak néhány belterjes ágát. Ennek ellenére 1946—47-ben a 45—46-os évvel szemben a bevetett földterület 300.000 holddal nőtt, a cukorrépával bevetett terület 104 ezerről 154 ezer holdra emelkedett, habár ezt azelőtt kizárólag nagybirtokosok termesztették; a dohánnyal bevetett terület 26 ezerről 30 ezer holdra bővült; emelkedett a rizstermesztés és emelkedik az átalállomány is.

A gyárilpar és vasúti közlekedés közeledik a háborúelőtti színvonalhoz ami az alábbi táblázatból is kitűnik:

	1938	1945	1946	1947	1947	
	átlagos havi	aug.	aug.	aug.	okt.	
	termelés					
Szén	779	405	525	585	842	ezer tonna
öntött vas	27	3	17	28	28	„
acél	54	23	29	56	57	„
pamutszövet	1.500	—	333	1.099	1.360	tízezer méter
gyapjuszövet	100	—	33	80	156	„
cipő	395	43	80	389	459	ezer pár
vasúti áruszállítás	1.674	355	781	1.402	2.076	ezer tonna

Ezek az eredmények a népgazdaság szerkezetében végbement átalakulással párhuzamosan visszatükrözik az új magyar demokrácia jelentős gazdasági megszilárdulását. Kétségtelen az is, hogy a magyar népgazdaság demokratikus átalakulásának folyamata és megszilárdulása még nem fejeződött be. A magyar népgazdaság átmeneti állapotban van, amelynek jellegzetessége a visszavonulóban levő tőkés szektor és az előnyomuló és egyre inkább szocialista jelleget nyerő állam és szövetkezeti szektor közötti párharc. A tőkés szektor már nem foglal el döntő helyet a gazdasági életben és a gazdasági életet nem tekinthetjük többé egészében tőkésnek. Másrészt az egyre erősebb állami és szövetkezeti szektor sem növekedett és szilárdult meg olyan mértékben, hogy a magyar népgazdaság egészére rányomhatná bélyegét.

Az állami szektornak, tekintetbe véve a nagybankok államosítását, döntő befolyása van a gyárilparra, bányászatra és közlekedésre. Az ezen ágakban alkalmazott munkások közül majdnem 400 ezer az állami és szövetkezeti szektorban dolgozik és csak 200 ezer a magántőkés szektorban. A bányamunkások majdnem 50%-a, a kohászat és gépipar munkásainak 80%-a, a közlekedési munkások 95%-a állami, társadalmi vagy közületi vállalatoknál dolgozik.

A hitelintézetek tőkájének csak egyharmada maradt magánszektorban. Azonban a magántőke még mindig vezető szerepet játszik a keres-

kedelemben és a külkereskedelmi áruforgalomnak megközelítőleg kétharmadát, a belföldi nagykereskedelem 80%-át bonyolítja le. Mindamellett, hogy a gyárparban és bányászatban az állami szektor uralkodik, a magántőkének erős állásai vannak a könnyűiparban. Így például a szövő és vegyiipar munkásainak 75%-a, a bőripari munkások és fafeldolgozó ipar munkásainak 90%-a magánüzemekben dolgozik. Végül a mezőgazdaságban a traktorok 76%-a magánkézben van, 6%-a állami és 13%-a szövetkezeti tulajdon. A kis- és középparasztság tömegei a kulákok és magánkereskedelem elleni harcban nem támaszkodhatnak kellőképp a szövetkezeti szektorra, amely még nem eresztett szilárd gyökeret a mezőgazdaságban. A szelszabradulás óta alakult 2.100 paraszt szövetkezetbe lépett a kisparasztok jelentős része, akik az agrárreform útján jutottak földhöz. Ezen szövetkezetek tagjainak birtokában van a megművelhető földterület 13%-a és az állatállomány 20%-a. Azonban a szövetkezetek többsége beszerzéssel és árusítással foglalkozik és majdnem semilyen részt sem vesz a mezőgazdasági termelés megszervezésében és irányításában.

A szektorok ilyen viszonya bizonyos gazdasági nehézségeket és akadályokat okoz, amelyeket le kell győznie a magyar demokráciának. Az államosítás a legkevésbé jövedelmező iparágakat ölelte fel, ahol a legnagyobb alapvető beruházásokra van szükség. Az állami üzemek által előállított árú jelentős része magánkereskedelem útján jön forgalomba. Az állami üzemekben a tőke akkumuláció nem éri el a szükséges méreteket, az üzemek egy része ráfizetéssel dolgozik. Ugyanakkor a magántőkés szektorban és a kulák gazdaságokban jelentős tőke akkumuláció folyik és ennek nagyobb részét üzérkedés céljaira fordítják. Ez még inkább serkenti az áremelés irányzatát, amely szervesen összefügg a magánkereskedelem túlsúlyával. Mindez mind gazdasági, mind társadalmi szempontból káros következményekkel jár.

A magyar demokrácia további gazdasági megszilárdulása elsősorban a hároméves terv megvalósításától, az állami és szövetkezeti szektor megerősödésétől függ. Minél erősebbé és jövedelmezőbbé válnak az állami üzemek, annál inkább kicsúszik a magyar nagytőke lába alól a talaj és elveszti monopoljainak maradványait és üzérkedési lehetőségeit. Minél jobban elterjed és kimélyül a szövetkezeti mozgalom, annál hamarabb szabadul föl a magyar kis és közép parasztok tömege a kulák uzsorakarmaiból. A magyar demokrácia gazdasági megszilárdulásának leghatékonyabb biztosítója a népi demokrácia megerősödése és a dolgozó osztályok minél nagyobb befolyása a kormányra.

Még folyik a tőkés és állami-szövetkezeti szektor közötti küzdelem, amely a szocializmus irányában fejlődik. A magyar demokrácia gazdasági vívmányai kedvező feltételeket teremtettek, hogy ez a küzdelem a népi demokrácia javára dőljön el és hozzájáruljon a magyar népgazdaság friss szocialista elemeinek további fejlődéséhez.

(»A szilárd békéért és népi demokráciáért« 1948, 1 szdm.)